

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 11

PUDUNGWANA 2022

**SESOTHO PUO YA LAPENG P1
(EXEMPLAR)**

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 13.

DITAELO HO MOHLAHLUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:
KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
KAROLO YA C: Dibopeho tsa puo le ditlwaello tsa tshebediso ya puo (30)
2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:
KAROLO YA A: Metsoso e 50
KAROLO YA B: Metsoso e 30
KAROLO YA C: Metsoso e 40
10. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

TEMA YA A

Bala tema ena e latelang, o nto araba dipotso tse hlahellang tlasa yona.

NALANE YA BASOTHO

1	Batho ba buwang puo ya Sesotho ke matswallwa a Lesotho le Afrika Borwa. Boitsebahatso ba Basotho bo hlahile puisanong ya Moshoeshoe ya ileng a kopantsha malapa a arohaneng a Basotho le a Batswana a neng a se a qhalakane ho phatlalla le Afrika Borwa. Mehlang ya kgale Lesotho, Foreistata le karolo e itseng ya Gauteng e ne e le dibaka tse tlasa puso ya Moshoeshoe. Dibaka tsena ke tsona tseo e neng e le pelo ya Basotho. Setjhaba sa Basotho e sa le se iketsa kgokanyana phiri, ka ha se ne se na le meetlo le tsela ya sona ya ho phela. Basotho ba ne ba ikonka ka setso sa bona.	5
2	Basotho ba phetse ka kgotso jwalo ho fihlela ho qhoma ntwana e mahlomafubedu ya merabe e fapaneng e ileng ya fehlwa ke morena wa MaZulu, Shaka. Batho ba bangata ba merabe ena ba ile ba qela ho leoto ho ya dinaheng ka ho fapana sepheo e le ho phemisa maphelo a bona kotsing. Boholo ba ditjhabana tse ileng tsa hasakanngwa ke ntwana ena bo ile ba bitswa baphaphathehi ha ba fihla naheng ya Moshoeshoe. Moshoeshoe o ile a pholosa setjhaba sa hae ho ditshita tse ileng tsa senya le ho qhalanya mebuso e meng. Ntlha e ileng ya mo paka jwalo ka moemedi eo e leng mohale ya nang le tsebo le boiphihlelo bo matla ho tsa puso, ke ya hore a thehe dihlopha tsa baphaphathehi tse balehang dintwa ho ba setjhaba se kopaneng.	10 15 20
3	Butha-buthe e bile motsemoholo wa pele wa Basotho o thehilweng ke Moshoeshoe, o neng o le thabeng e kgahlehang hara dithaba tse ka leboya tsa Maloti. Ha morao motsemoholo ona wa Basotho o ile wa fallisetswa Thaba Bosiu, ka ha thaba ena e ne phahametse hodimo e hlile e fana ka tshireletso e matla nakong tsa dintwa. Setjhaba se ne se hlile se hloka ho tshireletseha dintweng tsena tse neng di kupa mehlang eo. Phephetso e nngwe eo Basotho ba ileng ba tobana le yona ke ya madimo, e leng batho ba neng ba ja batho babang hona ebile tlwaelo e ileng ya eketseha ka ho otloloha ka lebaka la tlala. Nakong ya tlhaselo madimo a ile a hapa le ho ja ntate-moholo wa Moshoeshoe, Peete. Le ha ho le jwalo Moshoeshoe ha a ka a busetsa bobbe ka bobbe ho madimo, empa a ba fa dijo le dikgomo hore ba je.	25 30

4	Ho ya ka Basotho, madimo a nkuwa e le batho ba nang le matla a mabe a phahametseng tlhaho ba bapiswang le meya ya bafu e hanyetsanang le meya e metle le baholo holo ba Basotho. Tlwaelo ena ya ho ja batho e ne e etsahala haholo ho batho ba neng ba buswa ke Morena Rakotswana. Ho utlwahala ditshita tsena di ile tsa hla tsa porofetwa mehleng ya kgale ke Morena e moholo wa Bakwena, Mohlomi. O ile a bua a le betheng ya hae ya lefu ka mantswe ana, “Kamora lefu la ka, leru la lerole le lefubedu le tla tswa botjhabela mme le je merabe ya rona. Ntate o tla ja bana ba hae. Ke a le dumedisa kaofela, mme ke ya moo bo-ntat’a rona ba phomotseng teng.”	35
5	Tlwaelo ena ya ho ja batho e ile ya emisa ka mora ho fihla ha bopulamadiboho ba Bophirima naheng ya Afrika. Basotho ba ile ba kgothaletswa bodumeding ba bokreste ke barumuwa. Batho bana ba Bophirima ba ile ba theha dipolotiki tse ikemetseng. Nakong eo mmuso o ne o se o fetohile wa diqobello mme tumelo e phatlalatseng setjhabeng e se e le ya Bophirima. Basotho ba ile ba aparelwa ke bofuma hoo banna ba ileng ba qobelleha ho ya batla mosebetsi merafong mme basadi ba ile ba hohelwa ho hirwa jwalo ka balemi kapa basebetsi ba malapeng.	40
6	Barumuwa ba Bophirima ba fihlile le ho lahlisa setjhaba tsohle tse amanang le setso ba re di kgahlanong le thuto ya Modimo, di fahla mmuso ka lehlabathe. Basotho ba lahleha ho qeta, ba se ke ba itseba ba fetoha Bokgwanatshwana. Mohopolo wa Bophirima ona wa ho ithata, ho ithorisa le ho kgella Basotho fatshe, o jetse moya wa ho inyatsa le ho se kgathalle ditaba tsa setso. Setjhaba sa Basotho se ile sa tlala kgopolo ya hore tsohle tseo e leng tsa Afrika di tletse boqaba, bohetene le tshallomorao.	45 50
7	Basotho ba ne ba ntse ba tseba le ho utlwisisa hore ho teng “Modimo e moholo, Tlatlamatjholo” ha ho tswelopele e fetang mekgwa le ditlwaelo tsa ho phela tsa Basotho tseo Mmopi a di bopelletseng le bona. Ha ho motho ya tswang Bophirima ya ka tsebang Basotho ho feta ka moo ba itsebang ka teng. Modimo o iponahaditse ho Basotho ka mokgwa o akaretsang le o ikgethileng. Ntlha ena e totobatswa ke tshebediso e ikgethileng ya mabitso a thoholetsang le ho phafa mmopi a kang Radimakatso, Ramehlolo, Setshabelo le a mang a mangata.	55

[E qotsitse le ho lokisetswa thatlhobo ho tswa ho google]

- 1.1 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelo ena,” setjhaba sa Basotho esale se iketsa kgokanyana phiri. (2)
- 1.2 Polelwana ena, “Dibaka tsena ke tsona tseo e neng e le pelo ya Basotho” e hlahellang **seratswaneng sa 1** e re bolella hore Basotho ba ne ba ...
- A le dipelo dintle.
 B le bangata haholo sebakeng.
 C le pelo tse bohloko ka lebaka la dintwa.
 D ratwa haholo ke Moshoeshoe. (2)
- 1.3 O itshetlehile ka tema bolela se ileng sa etswa ke Morena Moshoeshoe se totobatsang tsebo le boiphihlelo boemeding ba hae. (1)

- 1.4 Qolla polelwana **seratswaneng sa 2** e hlahosang tsela eo baphapathehi ba ileng ba ipholosa ka yona dintweng. (2)
- 1.5 Ke lefe lebaka le entseng hore morena Moshoeshe a fallele motsemoholo Thaba Bosiu? (2)
- 1.6 Ho ya ka tema, sesosa sa lefu la Peete ke sefe? (1)
- 1.7 Hlalosa ketsahalo e bontshang mothinya o sa lebellwang o entsweng ke Morena Moshoeshe nakong ya madimo e hlahellang seratswaneng sa 3. (2)
- 1.8 Morena wa madimo ke mang ho ya ka tema? (1)
- 1.9 Bolela hore Basotho ba ne ba nka madimo e le batho ba jwang? (1)
- 1.10 Hlalosa maikutlo a Basotho ka botlalo ka morao hore ba kgore moya wa Bophirima, o itshetlehile ka tema. (2)
- 1.11 Bolela hore polelo e latelang ke nnete kapa mafosi, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. Tsohle tseo e leng tsa Afrika di tletse boqaba, bohetene le tshallomora. (2)
- 1.12 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ya tema ke sefe sesupo sa hore Basotho ba ne ba ntse ba tseba modimo pele ho fihla barumuwa ba badumedi? (2)

[20]

TEMA YA B

[Setshwantsho se qotsitse le ho lokisetwa tlhatlhubo ho tswa ho google]

- 1.13 Ke ofe moelelo o tliswang ke polelwana ena?
"Batho bana ba sa le lefifing". (2)
- 1.14 Bolela morabe o le MONG wa batho ba hlahellang setshwantshong mme o be o tshehetse karabo ya hao. (2)
- 1.15 Tshebediso ya lentswe meralla e matlafatsa eng ka se bolelwang setshwantshong see ? (1)
- 1.16 Ditaba tsa tema ya B di tshehetsa moaletsa wa tema ya A jwang? (2)
- 1.17 Ke sefe sesupo sa hore Basotho ba ile ba fela ba amohela thuto ya bodumedi ba sekreste? (2)
- 1.18 Fana ka ntlha E LE NNGWE e iponahatsang setshwantshong e pepesang maemo a matle a phedisano. (1)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema ena e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka mantswa a hao, o ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang mehoplo E SUPILENG ka bohlokwa ba thuto.

ELA HLOKO: O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswa a sa feteng 90.
2. Mehopolo E SUPILENG eo e leng ya sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng, ka mantswa a hao.
4. Bontsha palo ya mantswa ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso.

TEMA YA C**BOHLOKWA BA THUTO SETJHABENG**

Na o nahana hore ho kena sekolo le ho etsa diprojeke ke tshenyoyano ya nako? Tjhe hoo ha se nnete. Ho ruteha ke toro ya motho e mong le e mong bophelong. Dintho tse ngata di ke ke tsa tswela pele ntle le thuto. Ditsha tsa thuto di ngata tseo batho ba ka rupellwang ho tsona. Ke hobaneng thuto e le bohlokwa setjhabeng?

Ho fumana mosebetsi matsatsing a kajeno ha se ntho e bobebe. Ntho ya pele ke hore motho ya rutehileng o na le menyetla e mengata ya ho fumana mosebetsi. Ho ameha ha moruo wa naha ho thatafaditse dintho le ho feta. E nngwe ntho bophelo boo re bo phelang bo hloka tjhelete. Le ha e ka bitswa mohlodi wa bobehlele empa tjhelete e bohlokwa haholoholo matsatsing ana. Ka hoo motho ya rutehileng ebile a e na le boiphihlelo mosebetsing o na le monyetla wa ho amohela moputso o boemong bo hodimo.

Batho bohle ba a lekana ka pela molao le mosebetsing tekano ena e se e elwa hloko. Thuto e thusa ho bopa tekatekano mosebetsing ho sa kgathaletsehe mmala, bong kapa tumelo. Ka hoo batho ba rutehileng ba tshwarwa ka ho lekana. Thuto ke sebetsa sa bohlokwa se thusang motho ho utlwisisa mathata le ho kgona ho a rarolla. E etsa motho a kgone ho etsa diqeto tse nepahetseng. Motho o tshwanela ho ithuta ka setso, nalane le dintho tse ding tsa bohlokwa hore a tsebe ho nka seabo sa bohlokwa ka hara setjhaba seo a phelang ho sona. Ka hoo thuto e thusa ho bopa setjhaba se tswetseng pele.

E nngwe ntho e bohlokwa ka thuto ke hore e thusa motho ho phela bophelo bo tletseng thabo hape bo tsitsitseng. Mosebetsi o phahameng le ho hlontjhwa ke tse ding tsa dintho tseo motho a di unang ha a rutehile. Thuto e matlafatsa le ho nyolla moruo wa naha. Ha batho ba fumana tsebo e batsi eo ba bileng ba kgona ho e sebedisa ka bohlale maphelong a bona le a batho ba bang, naha e a hola. Thuto e bapala karolo ya bohlokwa setjhabeng ka kakaretso. Ha re se salleng morao re ithute, re tsebe ho ba setjhaba se tswetseng pele.

[E qotsitse le ho hlophisetswa tlhahlobo ho tswa ho google]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C

POTSO YA 3: PAPATSO

TEMA YA D

Bala le ho boha papatso ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

	<p>BAUTULLI BA TALENTE</p>	
<p>Barupelli ba dikgalala ba nang le boiphihlelo.</p>		<p>Tataiswa ho utulla talente ya hao!</p>
<p>Ha o batla ho ba sebini se tsebisahalang, sebakadi, setantshi, seswaswi kapa e nngwe ya tsa boithabiso o le dipakeng tsa dilemo tse 13 le 18, tlowe o tlo bontsha bokgoni ba hao. Ho kenela: Sms(etsa) / letsetsa-0865975633 Kapa kena ho www.Bautullibatalente.co.za Phahamela mapoqo, ha ho kgethwe nku ka pere</p>		

[Setshwantsho se fumanehileng ho google]

- 3.1 Papatso ee e lebisitswe ho bomang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.2 Ke bafe baphatlalatsi ba papatso ee? (1)
- 3.3 Naa setshwantsho see se ka o susumelletsa ho batla ho kenela thupello? Tshehetsa Karabo ya hao. (2)
- 3.4 Bolela tsela e le nngwe feela eo o ka e sebedisang ha o batla ho thuswa ho utulla talente. (1)
- 3.5 Hobaneng ha ho sebedisitswe mantse ana "Ha ho kgethwe nku ka pere"? (1)
- 3.6 O nahana hore ke hobaneng ha mantse ana "Tataiswa ho utulla talente ya hao" a qatsohisitswe? (2)
- 3.7 Fana ka lehlalosongwe la lentswe lena "dikgalala". (1)

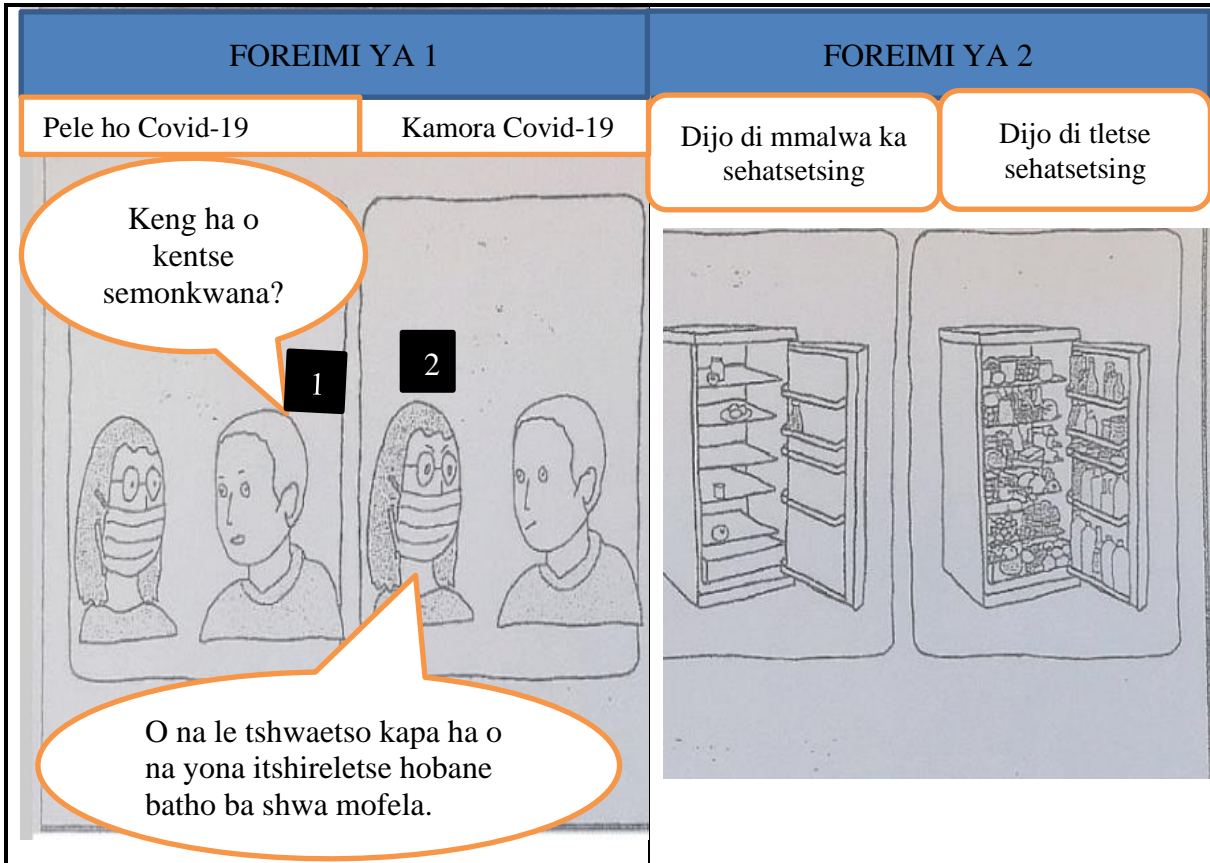
[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[E lokiseditswe tlhahlobo ho tswa ho [google](https://www.google.com)]

- 4.1 Bolela ntho e re senolelang hore motho ya nomorilweng 1 ha a na tsebo e batsi ka lefu leo ho buuwang ka lona temeng. (1)
- 4.2 Polelwana ena “batho ba shwa mofela” e totobatsa eng ho ya ka ditaba tsa tema ena? (1)
- 4.3 Hlalosa se senolwang ke dihatsetsi tse pedi tse hlahellang foreimeng ya 2 nakong ya lefu le hlahellang temeng. (2)
- 4.4 Kgetha karabo e nepahetseng ho feta ho tse tse latelang. Ngola Tlhaku feela. (A–D) e bapileng le karabo eo o e kgethileng.

Ke hobaneng ha lefu leo ho buuwang ka lona le bitswa covid-19?

- A Le qadile la bolaya batho ba 19 ka 2019.
- B Le qadile ho ama boholo ba batho ba nang le dilemo tse 19 ka 2019.
- C Le qadile ho tsebisahala ka 2019.
- D Ho ya ka borasaense le tla fela nya ka mora dilemo tse 19. (1)

- 4.5 Ntle le ho kenya semonkwana, ke efe tsela e nngwe eo Lefapha la Bophelo le kgothalletsang hore batho ba itshirelletse mabapi le lefu lee? Bolela E LE NNGWE. (1)
- 4.6 Bolela hore polelo ena ke nnete kapa ke mafosi.
Ha motho a se a se na matshwao a lefu la Covid-19 a ka tlohela ho kenya semonkwana. (2)
- 4.7 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelo ena, "Batho ba shwa mofela". (2)
- [10]**

POTSO YA 5: PROSA

Bala tema ena ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA F

Tshifeng ke motse o lebopong la noka. Mehlang ya bohoholo baahi ba motse ona e ne e le dihwai tsa sebele. Ba ne ba sa tsebe tlala hobane e mong le e mong o ne a phahamela mapoqo, a di raha e sa le ka matjeke a tseba hantle hore sekgoa ha se je, etswe tsie e fofa ka mokota.

Tlwaelo ena e ne e le lefa leo ba neng ba le sielwe ke baholo ba bona. Ba ne ba ithata ba bolokehile le tikoloho e hlwekile hoo motho a neng a ka tiisa hore ba kena sekolo moo ba rutilweng ka tikoloho. Letlobo le letjha le ile la lahla ditlwaelo tsa baholo ba lona ba qala ho phela ka tsela esele.

Melatswana ya qala ho silafala hoo le metsi a neng a sa nwehe hobane a ne a tletse matlakala a mefuta. Diqanthaneng bonketjwane ba shwa lebuba hoo ha motho a neng a atamela a neng a hahlamelwa ke sebody sa mohlolo hoo a neng a nyokgolohe. Ba bang motho o ne a qetela a se a hlatsitse hobane a sa kgone ho mamella monkgo ona. Batho ba qala ho tshwarwa ke mafu a mefutafuta a bileng a nkang maphelo a ba bang.

[E qotsitse le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *Monate wa puo* -Buka ya morutwana Kr. 12: D.F. Motaung et al 201–202]

- 5.1 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelwana e hlahellang seratswaneng sa 1. Tsie e fofa ka mokota. (2)
- 5.2 Polelo ena, "**Mehlang ya bohoholo baahi ba mona e ne e le dihwai tsa sebele**". e temekisong ya tumelo. (2)
- E ngole hape e le temekisong ya tatolo. (2)
- 5.3 Qolla polelwana e fumanehang **seratswaneng sa 1** e supang hore baahi ba motse oo ba ne ba tsoha hoseng. (1)
- 5.4 Lentswe "sebody" le hlahellang **seratswaneng sa 3** le sebedisitse ho matlafatsa mohopolo ofe polelong e latelang; (2)
- Ha motho a ne a atamela o ne a hahlamelwa ke **sebody** sa mohlolo hoo a beng a nyokgolohe. (2)
- 5.5 Polelo e latelang e fehla maikutlo afe mothong? Batho ba qala ho tshwarwa ke mafu a mefutafuta a bileng a nkang maphelo a a batho. (1)

- 5.6 Bopa polelo mme o sebedise lentswe le ntshofaditsweng le le moelelong o mong osele ho na le o hlahellang polelong e latelang:

Tlwaelo ena e ne e le **lefa** leo ba neng ba le sielwe ke baholo ba bona. (1)

- 5.7 Lentswe le ntshofaditsweng polelong e latelang le ho bongata, Boela o ngole polelo ena o fetolele lentswe lena bonngweng.

Melatswana ya qala ho silafala. (1)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70